

ПРОБЛЕМ РЕЧИ И МЕЛОСА

Илијас Акић, Драга М. Миливојевић, Јован С. Миливојевић

Редак је случај да песник, у овом случају писац драме за певање, да он свој текст пише у присној заједници са човеком који ради музику за текст, а музичар своју композицију уприсној заједници са постајањем текста. Уметници ту раде истовремено у два гласовна медиума. Сагласни теориски да речи мелос треба да буду једно, два уметника, два брата Настасијевићи траже течи и мелодије тако како би линија певања и линија говорног израза чиниле једну "матеру мелодију", то јест траже речи које собом доносе свој музички израз, и музику из које ће се саме по себи чути речи.

Како музику уз ову драму још нисмо чули, интересовање нас она у првом реду као језички материјал. Тим језичким материјалом располагао је песник у два смисла: с обзиром на мелодиозност и ритам певања; и с обзиром на оно што теорија стила зове нумерус, што ће рећи врста ритма у самом говорном материјалу, то јест карактер структуре језика. Задатак није мало, него је много тежак. Нарочито ако се не заборави малочас речено: да је песник тежио идентификацији мелоса и речи, другим речима, бирао речи које ће "обелоданити" своју мелодију. У малом тексту од тридесетак страна, врсти либрета, има дакле врло много тражења могућности. Браћа Настасијевићи, који кроз своје теоретисање двоје линију мелодијску и линију говорног израза, и осећају да су мелодија и акценат само у првобитној клици заправо једно, окрећу ипак свој задатак према факту: да у неким нашим народним попевкама (наравно примитивним) реч и мелос чине целину. Према томе, ако смо добро разумели, они теже идеалу: да правилно нађени говорни израз и његова мелодија дају суму звучности и оригиналне карактеристике "родног гласа" кроз једну, не кроз две вредности.

У драми је кроз личност Незнанца дат процес како човек са изгубљеном свешћу о завичају и језику улази у своју судбину, и довршава је рођен родним гласом и истоветан са тим гласом као син са мајком. Ми се можемо сложити са убеђењем да су матерња мелодија и матерњи акценат у свему основи живота. И нама је јасно да у основи један исти родни глас мучи и творца који ће пропевати, и оног који ће проговорити у поезији. Ипак не видимо довољно оправдања, чак ни довољно могућности, да одвише завијене методе при стварању текста и музике који треба заједно да се изразе. Прво, нечег примарног и независног

мора бити у сваком стварању. Друго, одмакнемо ли се од примитивности (успаванки, попевки, тонског мрсона са затвореним устима), убрзо постаје јасно да у музици развој фразе иде по хармонском афинитету, а у тексту по тематичном. Мелос и реч могу бити једно и цело, рецимо, у следећим примерима:

Пули ми пупила, мало,

Гини ми гинуло, мало,

Гугу ми гугило, мало;

Али у ставовима где текст иде до оадражајних, овде буфонски језовитих изрека на начин дворских будала у Шекспиру:

Аи, да смешне рабоге,

Бан ја, унук ми црв!

Пст.

Грицка Белу из утробе.

То ти је, ћеро, кад оћеш да си дудов лист-
Довите на лору с јесени, биће свиле...

где дакле нумерус носи јаку идејну карактеристику, ту он, нумерус остаје супериорно самосталан и солистички акцензован. И не слива с мелосом у смислу губљења себе. Говорни акценат је ту над певањем, а не у певању. Нема истоветности.

Песник музичке драме о којој је реч, као уосталом песник уопште, чини напор да кроз свој текст каже, прво, извесне своје идејне намере, и друго, да кроз усмени израз написаног текста саопшти линију мелодичности која је била у његовој инспирацији заједно са мислима и речима. Момчило Настасијевић чини истовремено исти напор. За љубав утапања своје поезије у једно и истоветно са певањем, он читав низ мотивација у акцији и психологији оставља искључиво музици; и има у свом тексту, због тога, неприродно наглих мењања у атмосфери догађања, у стиху, избору речи, и онитакси. С обзиром на три своја напора, аутор савлађује врло велике тешкоће у правилној подели лакших и тешких речи, симетричних и несиметричних реченица, јамбски или трохејски наглашених речи. Осећа се на много места да се нумерус морао жестоко опирати арији. Нешто од тог опирања чућемо сигурно и кад се текст буде певао, иако је углавном држан у дикцији женске народне песме, дакле навлаш подешаван материјал мелодији.

Судећи по утисцима које имамо од других радова Момчила

Настасивејића, његових прича и песама, ми бисмо рекли да је овај његов "мућички" покушај изашао из његова пажње вредног напора око нашег језика у уметничком изразу. Он осећа потребу размакнувања и разгибљивања језика помоћу певања. Порознијим би га хтео учинити. Размакнути му тврдине и испунити међупросторе звучањем. Он је већ имао извесне успехе да нумерус сагласи са мелодиозном линијом коју је у себи чуо уз свој текст. Али је имао и неуспеха, и узалуд мучио језик. Неки се успех осећа и у музичкој драми о којој је реч. Ту је особити карактер структуре језика, особити распоред звучних и муклих слоговних елемената, са нарочитим њиховим функцијама при дикцији. Али у тој драми, зато што је она још специјално подешавана да јој се стихови слудју са музиком савршено, до истоветности, тако рећи уђу у певање - у тој драми се уочљивије истакли и извесни механизми ауторове технике. Момчило Настасијевић, слично Л.Костићу, има особити дар да једну основу речи види под разним граматичким и мелодичним угловима, и опет као Л.Костић, има помало опсекију основичку. Он нам доста често даје ниансе које су више флексивне него мелодиозне; и то се, како рекосмо, сада јче по обично осетило у тексту који је сав намењен певању. Текст је препун игре са основама које прелазе у изведене речи, и са речима које се јављају у разним надахима. Полихитотони међутим необично сметају музици:

Кожа век не жали кожу

Заглуши злогукe заглуши;

Не сметају онда ако су, као ла ла ла, слоговна вокализација без смисла. Имамо даље, због неког читаоцу нејасног инсистирања (условљеног партитуром, вероватно), и стих ове врсте

Кам х' купу вина.

И још доста места где се одједаред прелази из ритма улаућане дикције у разакцентованост, и нарочито у несиметрију сасвим обичне прозе. Види се да је аутор био у тешком проблему и у тражењу. Он уосталом и сам говори о "првом кораку за чистија остварења". Види се то и по драматичном спеву као целини: изукрштан је сваковрсним приготовљавањем за мелодизацију, комплекс је елемената митско баладичних, национално романтичких, расно филозофских, и трагичних. Није аутору недостајала синтетична снага, али се намера ипак провиди. Уосталом, ствар је рађена за музику, и заправо ће се а вој моћи говорити тек кад буде отпевана.

Исидора Секулић.